

رابطه بین ادراک دانش‌آموزان از سبک رفتاری معلمان با بهبودی روانشناختی در آنها

The relationship between student perception of teacher's behavioral style and psychological well-being

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۳/۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۵/۱۹

Moltafet Gh. PhD[✉], Khayyer M. PhD

قوام ملتفت[✉]، محمد خیر^۱

Abstract

Introduction: This study investigates the relationship between student perception of teacher's behavioral style and their psychological well-being.

Method: Participants consisted of 452 high school students who were selected by multistage cluster sampling in Shiraz city. The participants filled out the Ryff Psychological Well-Being Scale, and Perception of Teacher's Scales.

Results: The results of multiple regression showed that perception of control can predict all component of well-being negatively, while perception of structure from teachers can predict autonomy, personal growths and environment mastery positively. In addition perception of involvement from teachers predict autonomy component of well-being negatively.

Conclusion: The results suggested that positive perception of teachers or environment has beneficial effects on the psychological well-being of students. As such, teachers should decrease controlling behavior, thereby providing a proper environment for increased psychological well-being of their students.

Keywords: Psychological Well-being, Autonomy, Structure, Involvement, Control

چکیده

مقدمه: پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه ادراک دانش‌آموزان از سبک رفتاری معلمان با بهبودی روانشناختی در آنها انجام گرفته است.

روش: بدین منظور ۴۵۲ دانش‌آموز دوره متوسطه با روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای از مدارس شهر شیراز انتخاب شدند؛ شرکت‌کنندگان در پژوهش مقیاس بهبودی روانشناختی ریف (RPWS) و مقیاس ادراک از رفتار معلمان (POTS) را تکمیل نمودند.

یافته‌ها: نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که سبک کنترلی معلمان به صورت منفی تمام مولفه‌های بهبودی روانشناختی را پیش‌بینی می‌کند. در حالی که ادراک ساختار معلمان مولفه‌های استقلال، رشد شخصی و تسلط بر محیط را بصورت مثبت پیش‌بینی می‌نماید. همچنین ادراک مشارکت بصورت منفی مولفه استقلال از بهبودی را پیش‌بینی می‌کند.

نتیجه‌گیری: یافته‌های این مطالعه شواهدی برای اثرگذاری ادراک دانش‌آموزان از معلمان یا عوامل محیطی بر روی بهبودی روانشناختی دانش‌آموزان فراهم می‌کند. بنابراین معلمان باید با تعدیل رفتارهای کنترلی خود و تاکید کمتر بر این رفتارها زمینه بهبودی را در دانش‌آموزان فراهم نمایند.

کلیدواژه‌ها: بهبودی روانشناختی، خود پیروی، ساختار، مشارکت، کنترل

✉ **Corresponding Author:** Department of Psychology,
Yasouj University, Yasouj, Iran
E-mail: rezamoltafet@yahoo.com

✉ گروه روانشناسی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران
۱- بخش روانشناسی تربیتی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

مقدمه

در طول تاریخ برای بسیاری از انسان‌ها این سوال مطرح بوده است که زندگی خوب و خوشبختی چیست؟ چه مولفه‌هایی دارد؟ در پاسخ بدین سوال دو دیدگاه کلی وجود دارد. دیدگاهی که به لذت‌گرایی شهرت دارد و بهزیستی را مترادف با فزونی عواطف مثبت بر عواطف منفی و رضایت از زندگی تعریف می‌نماید که به این دیدگاه بهزیستی ذهنی گفته می‌شود. دیدگاه دیگر که نگاه کلی‌تر و جامع‌تری به بهزیستی دارد و بهزیستی را بر اساس معیارهایی چون، زندگی کردن بر اساس اهداف اصیل و شکوفاکردن استعدادها و یافتن معنا در زندگی و تلاش مستمر در جهت رشد شخصی تعریف کرده است؛ که به این دیدگاه بهزیستی فضیلت‌گرا (Eudemonia well-being) نیز گویند [۲۱]. از نظر برخی مولفان بین بهزیستی روانشناختی و بهزیستی ذهنی تمایز و تفاوت وجود دارد. از جمله اسنایدر و کوپز [۳] معتقدند که شادی و بهزیستی مترادف با هم نیستند بلکه بهزیستی ترکیبی از شادی و یافتن معنا در زندگی است. به عبارتی بهزیستی ورای داشتن شادی است. همچنین ریان و دسی [۵۴] نیز بین بهزیستی ذهنی و بهزیستی روانشناختی تمایز قائل می‌شوند. آنها معتقدند در بهزیستی ذهنی به محتوای زندگی توجه می‌شود که این محتوا بیشتر دیدگاه لذت‌گرایی را در پی دارد. در صورتی که در بهزیستی روانشناختی هم به محتوا و هم به روش زندگی توجه می‌شود. به همین دلیل بهزیستی روانشناختی علاوه بر شاخص‌های شادی، رضایت از زندگی و نداشتن عواطف منفی شاخص‌های چون جستجوی اهداف درونی، خود پیرو بودن، ذهن آگاهی و ارضای نیازهای روانشناختی را نیز شامل می‌شود. یکی از افراد اثرگذار در حیطه بهزیستی روانشناختی ریف و سینگر [۶] می‌باشد. ریف [۷] با مرور ادبیات پژوهشی در این زمینه و با الهام از روانشناسان انسانگرا و با نگاه تحولی به مفاهیم خود شکوفایی مازلو، پختگی آلپورت، تعالی یونگ به معرفی بهزیستی روانشناختی پرداخته است. از نظر وی بهزیستی روانشناختی تلاش برای شکوفاکردن قابلیت‌ها وجودی انسان است. بدین منظور وی بهزیستی روانشناختی را شامل ۶ مولفه می‌داند که این مولفه‌ها عبارتند از: پذیرش خود (self- acceptance) (قبول جنبه‌های متفاوت خود و داشتن نگرش مثبت به خود، زندگی و گذشته خویش)، روابط مثبت با دیگران (توانایی دوست داشتن، روابط گرم و مورد اعتماد با دیگران و توانایی همدلی نشان دادن)، استقلال (Autonomy) (فعالیت و عمل بر اساس معیارهای شخصی و توانایی ایستادگی در برابر فشار اجتماعی)، تسلط بر محیط (Environment mastery) (توانایی خلق یا

انتخاب محیط با توجه به شرایط روانی فرد و کنترل فعالیت‌های بیرونی)، هدفمندبودن (Purpose in life) (داشتن هدف در زندگی و یافتن معنا در زندگی) و رشد شخصی (Personal growths) (احساس رشد دائمی و تلاش برای نشان دادن قابلیت‌های وجودی در انسان). ریف [۶] عملکرد افراد را در بهزیستی روانشناختی با بهزیستی ذهنی در شش بعد (تعادل عاطفی، رضایت از زندگی، عزت نفس، منبع کنترل، افسردگی و اضطراب) را مورد مقایسه قرار داد و به این نتیجه رسید که در شاخص بهزیستی روانشناختی، مولفه‌های مانند روابط مثبت با دیگران، استقلال، هدفمندی و رشد شخصی دیده می‌شود که در بهزیستی ذهنی دیده نمی‌شد. در کل وی به این نتیجه رسید که بهزیستی روانشناختی فراتر از بهزیستی هیجانی و ذهنی است و به بیان دیگر شاخص‌های بهزیستی روانشناختی شکافی که برای در نظر گرفتن سلامت توسط بهزیستی ذهنی وجود دارد را پر می‌کند.

مطابق نظریه دسی و ریان [۴] عوامل اجتماعی و بافتی اثر مستقیمی بر بهزیستی افراد دارد. یکی از عوامل محیطی مهم معلمان و نقش آنها می‌باشد. چگونگی تعامل معلم با دانش‌آموزان نقش بسزایی در امور تحصیلی و غیرتحصیلی دانش‌آموزان دارد. از نظر ریو [۸] اشتیاق و پویایی دانش‌آموزان در کلاس به فضای آموزشی بستگی دارد که معلم آنرا ایجاد می‌کند. موفقیت تحصیلی، رضایت از مدرسه و دیگر پیامدهای مطلوب در مدرسه تا حد زیادی در گرو فرایند تعاملات بین فردی معلمان و دانش‌آموزان است. وقتی تعامل معلم با دانش‌آموزان سازنده و موثر باشد، یعنی اینکه معلم هم فراهم‌کننده و هم هدایت‌کننده فرصت یادگیری باشد دانش‌آموزان احساس شایستگی و استقلال می‌کنند [۹]. نوع روابط بین معلمان و شاگردان اثرات مستقیم و فوری بر بهزیستی دانش‌آموزان دارد. در ارتباط با سبک رفتاری معلمان بحث حمایت از خود استقلالی دانش‌آموزان یا کنترل کردن همچنین مشارکت معلمان و فراهم کردن محیط ساختارمند برای دانش‌آموزان بحث مهمی است. بر اساس نظریه خودتعیینی دسی و ریان [۱۰] معلمان و رفتار آنها به عنوان یکی از عوامل بافتی و اجتماعی مهمی قلمداد می‌شود که بر رفتار، نگرش و بهزیستی دانش‌آموزان اثر بسزای دارد در ارتباط با رفتار معلمان بحث حمایت از استقلال یا کنترل معلم عامل مهمی است. برخی از معلمان برای شکل‌دادن رفتار و افکار مطلوب در دانش‌آموزان از مشوق‌های بیرونی استفاده می‌کنند که این سبک نسبتاً کنترلی است. چون هدف معلم کنترل رفتار دانش‌آموز است تا حالت پایدار رخ دهد. اما برخی دیگر از معلمان دارای سبک حمایتی هستند به این معنی که معلم به علائق

پرداختند. به عنوان نمونه محقق دیگری در پژوهش خود به این یافته دست یافت که معلمان حامی دانش‌آموزانی دارند که وقت بیشتری در مدرسه می‌گذرانند، علاقه بیشتری به مدرسه دارند همچنین شایستگی و خلاقیت بالاتری را نیز نشان می‌دادند [۱۴].

در مجموع، از نگاه نظریه خود تعیینی، زمانی که روابط معلم با دانش‌آموزان بر مبنای حمایت از رفتارهای مستقلانه و مشارکت در دانش‌آموزان باشد، ارضای نیازهای اساسی تسهیل می‌شود و منجر به سازگاری روانی و بهزیستی در افراد می‌شود [۴، ۵، ۹، ۱۰].

بررسی‌ها نشان می‌دهد بهزیستی روانشناختی بخصوص مدل ریف در حد وسیعی مورد پژوهش قرار گرفته است. لکن پژوهشی که به طور مستقیم ارتباط بین عوامل بافت و ادراک از رفتار معلمان (ادراک حمایت از خود پیروی، کنترل، مشارکت و ساختارمندی) را با بهزیستی روانشناختی در دانش‌آموزان مورد بررسی قرار داده باشد؛ حداقل در حد جستجوهای انجام شده برای این امر، وجود ندارد.

بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه ادراک دانش‌آموزان از معلمان با بهزیستی روانشناختی در آنها انجام گرفته است. لذا پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به این سوال است که آیا ادراک حمایت از خود پیروی، کنترل، مشارکت و ساختارمندی از معلمان توانایی پیش‌بینی مولفه‌های بهزیستی روانشناختی (روابط مثبت با دیگران، استقلال، تسلط بر محیط، رشد شخصی، هدفمندی و پذیرش خود) دانش‌آموزان را دارد؟

روش

این پژوهش از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر (۱۵-۱۸ ساله) دبیرستانی شهر شیراز می‌باشند. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای تعداد ۴۸۵ دانش‌آموز دختر و پسر در چهار پایه، اول متوسطه تا پیش‌دانشگاهی مورد پرسشگری قرار گرفتند. شیوه کار بدین صورت بود که بین نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهر شیراز، دو ناحیه به صورت تصادفی انتخاب شدند. بین تمام دبیرستان‌های هر ناحیه انتخابی، دو دبیرستان پسرانه و دو دبیرستان دخترانه به گونه‌ای تصادفی انتخاب شدند. در مجموع ۸ دبیرستان (۴ دبیرستان پسرانه و ۴ دبیرستان دخترانه) انتخاب شدند که از هر دبیرستان ۴ کلاس انتخاب و تمام اعضای کلاس به عنوان گروه نمونه انتخاب شدند. تعداد ۳۳ مقیاس به دلیل مخدوش بودن از نمونه کنار گذاشته شدند و بدین سان کل شرکت کنندگان در پژوهش حاضر ۴۵۲ نفر (۲۵۳ پسر و ۱۹۹ دختر) بودند که به تکمیل

دانش‌آموزان احترام می‌گذارد. اجازه مشارکت در فعالیت‌های آموزشی و تصمیم‌گیری را به او می‌دهند و رابطه گرم و صمیمی و عاری از تهدید با دانش‌آموزان دارد. نشانه‌های رفتار معلم حامی را می‌توان در رفتارهای مانند گوش دادن معلم به دانش‌آموز مشاهده نمود. توانایی معلم در تایید رفتارهای مستقلانه دانش‌آموزان در بسیاری از نظریه‌ها به عنوان شاخص آموزش خوب و موفق در نظر گرفته شده است [۵]. حمایت از استقلال در کلاس درس مجموعه‌ای از باورها، فرضیه‌ها درباره ماهیت باورهای انگیزشی دانش‌آموزان است. زمانی که معلم در راستای ارضای نیازهای روانشناختی دانش‌آموزان عمل می‌نماید موجب استقلال فکری در آنها می‌شود. معلم در چنین مواردی، از اینکه دانش‌آموزان چگونه یاد می‌گیرند آگاهی دارند و به نیازها و ترجیحات آنها اهمیت می‌دهند و در فضای عاری از تنش و کنترل به تدریس موثرتر می‌پردازد. چنین شرایطی موجب رشد تفکر مستقل، تفکر انتقادی و روابط سازنده در دانش‌آموزان می‌شود [۹، ۱۰] علاوه بر ادراک حمایت از خوداستقلالی دانش‌آموز و سبک کنترلی توسط معلم، بحث ادراک ساختار و مشارکت معلم نیز عامل مهمی است. نمود رفتارهای مشارکت در رفتارهای همچون علاقه به پیشرفت و ترقی دانش‌آموز، فراهم کردن امکانات رشد و پرورش، اختصاص زمان و منابع در تعلیم و تربیت، توجه به علایق دانش‌آموزان و آگاهی از شیوه‌های یادگیری و مشارکت در فعالیت‌های تحصیلی و غیرتحصیلی می‌توان مشاهده نمود. معلمی که در امر تحصیلی و غیرتحصیلی دانش‌آموزان مشارکت فعال دارند؛ از دلبستگی‌ها و گرایش‌های دانش‌آموزان خود آگاهی دارند و نوعی احساس پشتیبانی برای آنها فراهم می‌کند و روی هم رفته توجه روانی و رفتاری نشان می‌دهند [۱۱]. ساختار به پیوستگی و ثبات در بافت اجتماعی اشاره دارد. محیط ساختارمند، محیطی است که نظم، قواعد، انتظارات و بازخوردهای روشنی به منظور اکتساب پیامد مطلوب و کمک به رشد افراد فراهم می‌کند [۱۲].

پژوهش‌های فراوان نشان می‌دهد که ادراک حمایت از خود پیروی، مشارکت و ساختار از ناحیه معلمان با بهزیستی و سلامت رابطه مثبت دارد از طرفی سبک کنترلی معلمان با سازگاری و بهزیستی رابطه منفی دارد [۹] برای روشن شدن مطلب به ذکر چند پژوهش پرداخته شده است. به عنوان نمونه نتایج یک تحقیق نشان داد محیط کلاسی که فرصت انتخاب برای دانش‌آموزان فراهم می‌کنند و مدیر یا معلم حامی دارند؛ دانش‌آموزان کلاس احساس مطلوب، عواطف مثبت و بهزیستی بالاتر را نشان می‌دهند [۱۳]. بدنبال این پژوهش محققان زیادی در این حیطه به کارهای پژوهشی

ابزارهای پژوهش پرداختند.

ابزارهای مورد استفاده عبارت بودند از:

مقیاس بهزیستی روانشناختی ریف (RPWB): این مقیاس نخستین بار توسط ریف در سال ۱۹۸۹ ساخته شد. وی در تعریف بهزیستی از پارادایم فضیلت گرایی سود می‌جوید و بهزیستی از نظر وی دارای شش بعد به نام‌های: پذیرش خود، استقلال، روابط مثبت با دیگران، هدفمندی در زندگی، رشد شخصی و تسلط بر محیط است. مقیاس مذکور ۸۴ گویه دارد که بصورت طیف لیکرتی ۵ درجه‌ای می‌باشد که ۶ مولفه ذکر شده را می‌سجد. برای هر مولفه ۱۴ گویه در نظر گرفته شده است. ریف و سینگر [۶، ۷] در مطالعات متعدد نشان داده که ۶ بعدی که وی معرفی می‌نماید با داده‌های تجربی برازش مناسبی دارد. همچنین وی به منظور بررسی روایی آزمون همبستگی آن را با شاخص‌های عواطف مثبت می‌سجد که همبستگی مثبت و بالا به‌دست می‌آید و همبستگی این مقیاس نیز با عواطف منفی بصورت منفی همبستگی دارد که این نیز حاکی از روایی آزمون می‌باشد. ریف و سینگر در مطالعات با استفاده از روش آلفای کرونباخ اعتبار آزمون ۸۴ گویه‌ای را مناسب گزارش داده بدین صورت که ضرایب ۰/۷۲ تا ۰/۸۹ را به‌دست آورده است. به علاوه در پژوهش حاضر به منظور تعیین اعتبار از روش آلفای کرونباخ و دوباره‌سنجی استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای شاخص‌های روابط مثبت با دیگران، استقلال، تسلط بر محیط، رشد شخصی، هدفمندی در زندگی و پذیرش خود به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۷۵، ۰/۷۶، ۰/۷۸، ۰/۸۲ و ۰/۸۳ به‌دست آمد. همچنین اعتبار حاصل از دوباره‌سنجی (بعد از ۱۵ روز) برای شاخص‌ها ضریب ۰/۸۴ تا ۰/۹۶ را نشان داد که این مساله حاکی از اعتبار مناسب آزمون دارد. همچنین برای روایی آزمون ساخت درونی آزمون مورد بررسی قرار گرفت که همبستگی خرده آزمون با نمره کل دامنه‌ای از ۰/۶۵ تا ۰/۷۲ را نشان داد که این مساله نیز حاکی از روایی مناسب آزمون دارد.

ادراک مشارکت و حمایت از خودپیروی دانش‌آموزان از معلمان: برای ارزیابی ادراک دانش‌آموزان از دریافت مشارکت و حمایت از خودپیروی توسط معلمان از مقیاس ادراکات گروونیک و ریان [۱۶] استفاده شد. این مقیاس شامل ۱۵ گویه می‌باشد که در طیف لیکرتی ۵ درجه‌ای است و دو بعد ادراک از حمایت از خودپیروی و ادراک از مشارکت را ارزیابی می‌کند. خرده مقیاس ادراک از حمایت از خودپیروی شامل ۹ گویه است که از آزمون می‌خواهد ادراکاتشان را از حمایت از خودپیروی از معلمان را مشخص نمایند. حداقل نمره خرده آزمون حمایت از خودپیروی ۹ و حداکثر آن ۴۵ می‌باشد. خرده مقیاس دریافت مشارکت نیز

شامل ۶ گویه می‌باشد که در طیف لیکرتی ۵ درجه‌ای است و از آزمون می‌خواهد ادراکاتشان را از مشارکت توسط والدین مشخص نمایند. سونز و وانستینکیست [۱۷] ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ را برای مقیاس ادراک حمایت از خودپیروی به‌دست آورده است. در پژوهش حاضر نیز برای مقیاس حمایت از خودپیروی ضریب آلفای ۰/۸۶ به‌دست آمد. همچنین برای مقیاس ادراک از مشارکت آلفای کرونباخ ۰/۷۷ به‌دست آمد که این مساله حاکی از اعتبار آزمون مذکور دارد. برای مقیاس ادراک حمایت از خودپیروی دامنه همبستگی بین گویه‌ها و نمره کل ۰/۵۸ تا ۰/۶۹ به‌دست آمد. همچنین برای خرده مقیاس ادراک مشارکت همبستگی بین گویه‌ها و نمره کل ۰/۴۷ تا ۰/۶۱ به‌دست آمد که این مساله نشانگر روایی این مقیاس‌ها است.

ادراک دانش‌آموزان از سبک کنترلی معلمان: برای ارزیابی ادراک دانش‌آموزان از کنترل توسط معلمان از مقیاس ادراکات کنترل روبین [۱۸] استفاده شد. این مقیاس ۶ گویه دارد که بصورت لیکرتی ۵ درجه‌ای می‌باشد. ضریب آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر ۰/۷۴ به‌دست آمد که این مساله حاکی از معتبر بودن آزمون مذکور است. در پژوهش حاضر همبستگی گویه‌ها با نمره کل دامنه همبستگی ۰/۴۵ تا ۰/۶۹ به‌دست آمد که این مساله بیانگر روایی این مقیاس است.

ادراک دانش‌آموزان از ساختار معلمان: برای ارزیابی ادراک دانش‌آموزان از دریافت ساختار توسط معلمان از مقیاس معلمان به عنوان بافت اجتماعی که توسط /سکینر در سال ۲۰۰۵ ایجاد شده، استفاده گردید. این مقیاس چهار گویه دارد که بصورت لیکرتی ۵ درجه‌ای می‌باشد. اعتبار این مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۶ به‌دست آمده بود [۱۵]. در مطالعه حاضر نیز آلفای کرونباخ ۰/۷۴ به‌دست آمد که این مساله حکایت از اعتبار آزمون دارد. به منظور بررسی روایی، همبستگی گویه‌ها با نمره کل محاسبه شد که دامنه همبستگی بین گویه‌ها و نمره کل ۰/۶۴ تا ۰/۷۳ به‌دست آمد که این مساله نشانگر روایی این مقیاس دارد.

یافته‌ها

ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۱ ارائه شده است. در ادامه نیز نتایج تحلیل رگرسیون در جداول ۲ تا ۶ ارائه شده است.

همان‌گونه که مندرجات جدول شماره ۱ نشان می‌دهد بین مولفه‌های بهزیستی روانشناختی، دامنه‌ای از همبستگی بین ۰/۲۵ تا ۰/۶۹ وجود دارد. ادراک حمایت از خودپیروی

جدول ۱- ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱- روابط مثبت با دیگران	۱									
۲- خود استقلالی	۰/۲۵*	۱								
۳- تسلط بر محیط	۰/۵۱۸*	۰/۳۸*	۱							
۴- رشد شخصی	۰/۴۶*	۰/۳۴*	۰/۵۳*	۱						
۵- هدفمندی	۰/۴۶*	۰/۳۲*	۰/۶۴*	۰/۶۵*	۱					
۶- پذیرش خود	۰/۵۰*	۰/۴۷*	۰/۶۹*	۰/۵۲*	۰/۶۲*	۱				
۷- ادراک حمایت از خودپیری	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۰۶	۰/۰۹*	۰/۰۸	۰/۰۷	۱			
۸- ادراک کنترل	۰/۰۹*	۰/۰۷	۰/۱۳*	۰/۰۴	۰/۱۴*	۰/۰۹*	۰/۳۷*	۱		
۹- ادراک ساختارمندی	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۹*	۰/۱۸*	۰/۰۸	۰/۰۶	۰/۳۷*	۰/۶۵*	۱	
۱۰- ادراک مشارکت	۰/۰۱	۰/۰۸	۰/۱۱*	۰/۰۶	۰/۱۱*	۰/۰۹*	۰/۱۲*	۰/۶۳*	۰/۴۶*	۱

* همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنادار است

شد. از آنجا که بهزیستی دارای ۶ مولفه می باشد از ۶ رگرسیون استفاده شد که خلاصه نتایج این تحلیل در جدول شماره ۲ تا جدول ۶ ارائه شده است. به منظور بررسی رابطه ادراک از رفتار معلمان با شاخص روابط مثبت با دیگران از تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد که نتایج نشان از همبستگی چندگانه ۰/۱۱ داشت که ۱ درصد واریانس روابط مثبت با دیگران توسط ابعاد ادراک از رفتار معلمان پیش بینی می شد که این مقدار معنادار نبود. به عبارتی ادراک از رفتار معلمان قادر به پیش بینی مولفه روابط مثبت با دیگران نبود. لذا از ذکر جدول در این قسمت خودداری شد. به منظور بررسی رابطه ادراک حمایت از خودپیری، کنترل، مشارکت و ساختارمندی از معلمان با مولفه استقلال (بهزیستی) از تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ آمده است.

معلمان فقط با مولفه رشد شخصی رابطه معنادار داشت. اما با سایر مولفه های بهزیستی روانشناختی رابطه معنادار نداشت. ادراک کنترل از معلمان نیز با شاخص های تسلط بر محیط، استقلال، هدفمندی و پذیرش خود دامن های از همبستگی منفی بین ۰/۰۹- تا ۰/۱۴- را نشان می دهد که همگی معنادار می باشد. ادراک ساختارمندی با شاخص رشد شخصی همبستگی ۰/۱۸ را دارد که معنادار است. ادراک ساختار از معلمان با سایر مولفه های بهزیستی رابطه معنادار ندارد. ادراک مشارکت به صورت مثبت با مولفه های تسلط بر محیط، هدفمندی و پذیرش خود رابطه معنادار مثبت دارد. اما با سایر مولفه ها رابطه معنادار ندارد. برای تعیین اینکه ادراک از رفتار معلمان به چه میزان و در چه جهتی مولفه های بهزیستی روانشناختی را پیش بینی می کنند، از رگرسیون چندگانه (به شیوه همزمان) استفاده

جدول ۲- خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون ادراک از رفتار معلمان بر بهزیستی روانشناختی با شاخص استقلال

متغیرهای پیش بین	R	R ²	B	β	P	استقلال
ادراک حمایت از خودپیری	۰/۱۵	۰/۰۲۵	۰/۰۰۹	۰/۰۱	N.S	
ادراک کنترل			-۰/۱۴	-۰/۱۱	۰/۰۰۱	
ادراک ساختارمندی			۰/۲۲	۰/۱۲	۰/۰۵	
ادراک مشارکت			-۰/۱۸	-۰/۱۲	۰/۰۴	

خودپیری، کنترل، مشارکت و ساختارمندی از معلمان با شاخص تسلط بر محیط را نشان می دهد. بر اساس مندرجات جدول شماره ۳، می توان نتیجه گرفت که حدود ۴/۵ درصد واریانس تسلط بر محیط در دانش آموزان توسط ادراک از رفتار معلمان قابل تبیین است. از این میان، ادراک کنترل با بتای ۰/۱۹- به صورت منفی همچنین ادراک ساختار از طرف معلمان با بتای ۰/۱۲ سهم معناداری در پیش بینی تسلط بر محیط به عنوان بعد سوم

بر اساس مندرجات جدول شماره ۲، می توان نتیجه گرفت که ۲/۵ درصد واریانس استقلال رفتاری در دانش آموزان توسط ادراک از رفتار معلمان قابل تبیین است. از این میان، ادراک کنترل و ادراک مشارکت به ترتیب با بتای ۰/۱۱- و ۰/۱۲- به صورت منفی همچنین ادراک ساختار با بتای ۰/۱۲ به صورت مثبت سهم معناداری در پیش بینی استقلال به عنوان بعد دوم بهزیستی روانشناختی دارد. جدول شماره ۳ نتایج رگرسیون ادراک حمایت از

بهزیستی روانشناختی دارد. جدول شماره ۴ نتایج رگرسیون ادراک حمایت از خودپيروي، کنترل، مشارکت و ساختارمندی از معلمان با شاخص رشد شخصی را نشان می‌دهد.

جدول ۳- خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون

ادراک از رفتار معلمان بر بهزیستی روانشناختی با شاخص تسلط بر محیط

متغیرهای پیش‌بین	R	2 R	B	β	P
ادراک حمایت از خودپيروي	۰/۲۰	۰/۰۴۴	۰/۰۲۱	۰/۰۲۴	N.S
ادراک کنترل			-۰/۲۶	-۰/۱۹	۰/۰۰۱
ادراک ساختارمندی			۰/۲۱۶	۰/۱۲	۰/۰۵
ادراک مشارکت			/۰۷	۰/۰۵	N.S

جدول ۴- خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون

ادراک از رفتار معلمان بر بهزیستی روانشناختی با شاخص رشد شخصی

متغیرهای پیش‌بین	R	R2	B	β	P
ادراک حمایت از خودپيروي	۰/۲۲		۰/۰۱۲	۰/۰۱۴	N.S
ادراک کنترل		۰/۰۴۶	-۰/۱۷	-۰/۱۴	۰/۰۱
ادراک ساختارمندی			۰/۴۲	۰/۲۴	۰/۰۰۱
ادراک مشارکت			/۰۶	۰/۰۴	N.S

سهم معناداری در پیش‌بینی رشد شخصی به عنوان بعد چهار بهزیستی روانشناختی دارد. جدول شماره ۵ نتایج رگرسیون ادراک حمایت از خودپيروي، کنترل، مشارکت و ساختارمندی از معلمان با شاخص هدفمندی را نشان می‌دهد.

بر اساس مندرجات جدول شماره ۴، می‌توان بیان نمود که ۴/۶ درصد واریانس رشد شخصی در دانش‌آموزان توسط ادراک از رفتار معلمان قابل تبیین است. از این میان، ادراک کنترل با بتای ۰/۱۷- به صورت منفی همچنین ادراک ساختارمندی از طرف معلمان با بتای ۰/۲۴ به صورت مثبت

جدول ۵- خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون

ادراک از رفتار معلمان بر بهزیستی روانشناختی با شاخص هدفمندی در زندگی

متغیرهای پیش‌بین	R	R2	B	β	P
ادراک حمایت از خودپيروي	۰/۲۲	۰/۰۴۸	۰/۰۰۹	۰/۰۶۶	N.S
ادراک کنترل			-۰/۳	-۰/۲۰	۰/۰۰۱
ادراک ساختارمندی			۰/۱۹	۰/۰۹	N.S
ادراک مشارکت			/۰۸	۰/۰۵	N.S

خودپيروي، کنترل، مشارکت و ساختارمندی از معلمان با شاخص پذیرش خود را نشان می‌دهد. بر اساس مندرجات جدول شماره ۶، می‌توان نتیجه گرفت که ۶/۳ درصد واریانس پذیرش خود در دانش‌آموزان توسط ادراک از رفتار معلمان قابل تبیین است. از این میان، ادراک کنترل با بتای ۰/۱۴- به صورت منفی سهم معناداری در پیش‌بینی پذیرش خود به عنوان بعد ششم بهزیستی روانشناختی دارد. سایر ابعاد سهم معناداری در پیش‌بینی پذیرش خود ندارد.

بر اساس مندرجات جدول شماره ۵، می‌توان نتیجه گرفت که ۴/۸ درصد واریانس هدفمندی در زندگی در دانش‌آموزان توسط ادراک از رفتار معلمان قابل تبیین است. از این میان، ادراک کنترل با بتای ۰/۲۰- به صورت منفی سهم معناداری در پیش‌بینی هدفمندی در زندگی به عنوان بعد پنجم بهزیستی روانشناختی دارد. سایر ابعاد سهم معناداری در پیش‌بینی هدفمندی ندارد. جدول شماره ۶ نتایج رگرسیون ادراک حمایت از

جدول ۶- خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون
ادراک از رفتار معلمان بر بهزیستی روانشناختی با پذیرش خود

متغیرهای پیش‌بین	R	R ²	B	β	P
ادراک حمایت از خودپیروی	۰/۲۵	۰/۰۶۳	۰/۰۵	۰/۰۳۵	N.S
ادراک کنترل			-۰/۲۴	-۰/۱۴	۰/۰۰۹
ادراک ساختارمندی			۰/۱۴	۰/۰۶	N.S
ادراک مشارکت			۰/۱۰	۰/۰۵	N.S

بحث

در پژوهش حاضر رابطه ادراک از رفتار معلمان با بهزیستی روانشناختی در دانش آموزان مورد بررسی قرار گرفت. همانطور که در قسمت‌های قبل مطرح شد، بهزیستی روانشناختی دارای ۶ مولفه متمایز از هم می‌باشند که برای تحلیل یافته‌ها از ۶ رگرسیون چندگانه استفاده شد. در مجموع با مرور یافته‌های حاصل تحلیل‌های آماری انجام شده، متوجه می‌شویم که ادراک کنترل به صورت منفی و ادراک ساختار به صورت مثبت قابلیت پیش‌بینی مولفه‌های استقلال، تسلط بر محیط و رشد شخصی را دارد. همچنین تنها ادراک کنترل از رفتار معلمان توانایی پیش‌بینی مولفه‌های هدف‌مندی و پذیرش خود را داشته است. ادراک مشارکت نیز به صورت منفی فقط مولفه استقلال بهزیستی را پیش‌بینی می‌کند اما سهم معنادار در پیش‌بینی سایر مولفه‌ها نداشت. در ارتباط با سهم منفی مشارکت با بعد استقلال در بهزیستی می‌توان بیان نمود که دانش آموزان در این سنین رفتارهای مشارکتی را ممکن است مانند رفتارهای نظارتی درک کنند و مشارکت را نوعی دخالت در امور خود بدانند که خدشه‌آور برای استقلال آنها است به همین دلیل ادراک مشارکت به صورت منفی استقلال را پیش‌بینی می‌کند. نتایج این پژوهش با یافته‌های مختلفی [۵، ۶، ۹، ۱۱، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳] مطابقت دارد. همچنین یافته‌های این پژوهش از این نظر که بافت ساختارمند منجر به پیامدهای مثبت از جمله بهزیستی برای تمام انسان‌ها اعم از جامعه جمع‌گرا و فردگرا می‌شود با گزاره‌های نظریه خودتعیینی هماهنگ است [۵]. ولی پژوهش حاضر چند تفاوت بارز با پژوهش‌های قبلی دارد و سیر پژوهش‌های گذشته را از چند جهت گسترش و تکامل می‌دهد. اول و مهمتر از همه اینکه در پژوهش حاضر بهزیستی روانشناختی با پارادایم فضیلت‌گرایی مورد بررسی قرار گرفته که این نوع بهزیستی هم از بهزیستی ذهنی متفاوت می‌باشد و هم اینکه به قول ریف [۲] وسیله کاملتری برای اندازه‌گیری سلامت می‌باشد و شش مولفه مجزا از هم دارد. دوم اینکه پژوهش حاضر اثر ادراک از چهار سبک رفتاری معلمان (حمایت از خودپیروی، کنترل، مشارکت و ساختار) را باهم مورد بررسی قرار می‌دهد که در اکثر پژوهش‌های قبلی فقط بعد کنترل و

حمایت از خودپیروی مورد بررسی قرار می‌گرفت. یکی از نتایج این پژوهش که تقریباً ناهمسان با سایر پژوهش‌ها بود این بود که حمایت از خودپیروی توانایی پیش‌بینی مولفه‌های بهزیستی را نداشت که در توجیه این یافته می‌توان بیان نمود که اکثر معلمان در تعلیم و تربیت تاکید بر یادگیری درس و پیشرفت می‌نمایند و زبانی که معلمان از آن بیشتر استفاده می‌کنند زبان کنترلی است تا زبان حمایتی. یافته‌های این پژوهش تصویر عمیق‌تری از تجارب دانش آموزان در زمینه محیط‌های انگیزشی و ادراکات آنان از سبک انگیزشی و رفتاری معلمان فراهم می‌کند و ما می‌توانیم با بهره‌گیری از این نتایج پیشنهادهای ارزشمندی ارائه دهیم. از جمله اینکه معلمان می‌توانند با تعدیل محیط و تعدیل رفتارهای مبتنی بر کنترل و تاکید بر رفتارهای حمایتی مانند گوش دادن، اجتناب از زبان کنترلی فراهم کردن بازخورد اطلاعاتی، کاهش فشارهای روانی و رفتاری، ایجاد اسناد درونی در کسب موفقیت، مجبور نکردن دانش آموزان به پذیرش خواسته‌های خود، تشویق به تفکر مستقل، تأیید شایستگی در دانش آموزان، اجازه مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها، اجازه مشارکت در فعالیت‌های آموزشی، ایجاد رابطه گرم و صمیمی و آگاهی از شرایط یادگیری، زمینه تجربه کردن پیامدهای مطلوب از جمله بهزیستی روانشناختی را برای دانش آموزان فراهم کنند. در ارتباط با محدودیت‌های این پژوهش لازم است یادآوری کنیم که با توجه به دامنه محدود مشارکت‌کنندگان در این پژوهش از نظر سنی و نیز جغرافیایی، لازم است در تعمیم نتایج به سایر مناطق و گروه‌های سنی جانب احتیاط را رعایت نمود. همچنین از آنجا که پژوهش حاضر از نوع همبستگی می‌باشد، استنباط علی از نتایج مقدور نمی‌باشد و در پایان به علاقه‌مندان پژوهش در این زمینه توصیه می‌شود ادراک از رفتار معلمان را با بهزیستی و نقش واسطه‌ای خودکارآمدی تحصیلی و اجتماعی مورد بررسی قرار دهند.

نتیجه‌گیری

از تحقیق حاضر این نتیجه کلی به دست می‌آید که رفتار معلمان بر سلامت روانی و بهزیستی دانش آموزان اثر مهم

Euro-American families. *J Educ Psychol.* 2003;95(1):74-83.

12- Skinner EA, Belmont MJ. Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year. *J Educ Psychol.* 1993;85(4):571-81.

13- Skinner EA, Johnson S, Snyder T. Six dimensions of parenting: A motivational model. *Parenting. Sci Practice.* 2005;5(2):175-225.

14- Vallerand RJ, Fortier MS, Guay F. Self-determination and persistence in a real-life setting: Toward a motivational model of high-school dropout. *J Pers Soc Psychol.* 1997;72(5):1161-76.

15- Jeon S. The effects of parents motivating style on adolescence school outcomes and well-being. A test of self-determination theory in a Korean context [Dissertation]. Iowa University; 2007.

16- Grolnick WS, Ryan RM, Deci E. Inner resources for school achievement: Motivational mediators of children's perceptions of their parents. *J Educ Psychol.* 1991;83(4):508-17.

17- Soenens B, Vansteenkiste M. Antecedents and outcomes of self-determination in 3 life domains: The role of parents and teachers' autonomy support. *J Young Adolesc.* 2005;34(6):589-604.

18- Robins RJ. An assessment of perception of parental autonomy support and control: Child and parent correlates [Dissertation]. Rochester University; 1994.

19- Black AE, Deci EL. The effects of instructors' autonomy support and students' autonomous motivation on learning organic chemistry: A self-determination theory perspective. *Sci Educ.* 2000;84:740-56.

20- Ratelle C, Larose S, Sencal C. Perception of parental involvement and support as predictors of college students persistence in a science curriculum. *J Fam psychol.* 2005;19(2):286-93.

21- Ryan RM, Deci EL. On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaemonic well-being. *Rev Psychol.* 2001;52:141-66.

22- Deci EL, Ryan RM. The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychol Inq.* 2000;11(4):227-68.

23- Patrick H, Knee CR, Canevello A. The role of need fulfillment in relationship functioning and well-being: A self-determination theory perspective. *J Pers Soc Psychol.* 2007;92(3):434-57.

دارد. حتی معلمان نقش اساسی در رشد شخصی، خودپذیرشی و هدفمندی دانش‌آموزان دارند و هر چه معلمان کمتر کنترلی باشند؛ دانش‌آموزان سلامت بهتری نشان می‌دهند.

تشکر و قدردانی: از کلیه دانش‌آموزانی که در این پژوهش شرکت کردند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع

- 1- Ryff CD, Keyes CL. The structure of psychological well-being revisited. *J Pers Soc Psychol.* 1995;69(4):719-27.
- 2- Ryff CD, Singer BH, Love GD. Positive health: connecting well-being with biology. *Philo Trans Royal Soc Lond Biol Sci.* 2004;359(1449):1383-94.
- 3- Snyder CR, Lopez SJ. The handbook of positive psychology. New York: Oxford University Press; 2002.
- 4- Ryan RM, Deci EL. A self-determination theory approach to psychotherapy: The motivational basis for effective change. *Canad Psychol.* 2008;49(3):186-93.
- 5- Ryan RM, Deci EL. Living well: A self-determination theory perspective on eudaimonia. *J happiness Studies.* 2006;9(1):139-70.
- 6- Ryff CD, Singer BH. Best news yet on the six-factor model of well-being. *Soc Sci Res.* 2006;35:1103-19.
- 7- Ryff CD. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *J Pers Soc Psychol.* 1989;57(6):1069-81.
- 8- Reeve J, Nix G, Hamm D. Testing models of the experience of self determination in intrinsic motivation and the conundrum of choice. *J Edu Psychol.* 2003;95(2):375-92.
- 9- Reeve J. Teachers as facilitators: What autonomy-supportive teachers do and why their students benefit. *Elementary School J.* 2006;106(3):225-36.
- 10- Deci EL, Ryan RM, Gagné M, Leone DR, Usunov J, Kornazheva BP. Need satisfaction, motivation, and well-being in the work organizations of a former Eastern Bloc country. *Pers Soc Psychol Bull.* 2001;27(8):930-42.
- 11- Hill NE, Craft SA. Parent-school involvement and school performance: Mediated pathways among socioeconomically comparable African-American and